

Sprawozdanie

komisji szkolnej o wniesionym przez c. k. rząd projekcie ustawy o wynagrodzeniu za udzielanie nauki religii w publicznych szkołach ludowych.

Wysoki Sejmie!

Nauka religii w naszym kraju uważaną była zawsze za pierwszorzędny czynnik wychowania publicznego; ustawodawstwo nasze szkolne zasadę tę uznało, nauka religii stanowi też część integralną planu naukowego naszych szkół.

W praktyce jednak okazało się, że nauka ta nie zawsze i nie wszędzie odbywa się w sposób zupełnie odpowiadający wzniosłemu jej celowi. W miastach zwłaszcza, gdzie jest kilka szkół o czterech i więcej klasach, a mała stosunkowo liczba księży, nauka ta nie może być udzielaną z tą regularnością i starannością, której każdy przedmiot nauki wymaga, ten zaś przedmiot przed innymi ze względu na jego głęboko sięgający wpływ moralny.

Przyczyną tego jest brak katechetów, którzyby mogli przeważną część czasu swego i całą skupioną uwagę regularnie temu przedmiotowi poświęcać, — a w związku z tem brak stałych norm, oznaczających dla takich katechetów stałe wynagrodzenie.

Trudno już nieraz duszpasterzom na wsi podołać swemu obowiązkowi tam, gdzie parafia obejmuje więcej wsi, oddalonych często o kilka kilometrów od siedziby proboszcza.

Najtrudniejsze zaś zadanie ma niezaprzeczenie duchowieństwo w miejscowościach o kilka lub kilkanaście tysięcy dusz, gdzie już obowiązki duszpasterskie i administracyjne dużo czasu zabierają, nauka religii zaś ma być udzielaną w szkołach cztero-, pięcio-, ośmioklasowych, nieraz z klasami równoległymi, w szkole wydziałowej, a oprócz tego w pewnej liczbie przydzielonych do parafii miejskiej szkółek wiejskich.

I tak widzimy (jak to przytoczonym jest w jednej z petycji do Sejmu podanych), że w Jaśle, liczącem przeszło 8.000 dusz, istnieje szkoła pięcioklasowa męska, szkoła ośmioklasowa żeńska, trzy szkoły zwykłe etatowe, jedna nieuregulowana, gimnazjum o 460 uczniach, do tego liczne szkoły wiejskie po za obrębem miasta, dalej wymagają opieki duszpasterskiej miejscowy szpital powszechny i więzienie przy nowym sądzie ustanowione, a tym wszystkim potrzebom duszpasterskim i szkolnym podołać mają proboszcz i dwóch wikarych.

Widzimy, że w Drohobyczu jest sześćo-klasowa szkoła żeńska, są dwie czteroklasowe, dwie trzyklasowe szkoły, a przyłączone w Borysławiu czteroklasowa, w Truskawcu dwuklasowa, po wsiach szesnaście szkół ludowych, a do udzielania nauki religii w tych wszystkich szkołach jest także tylko w Drohobyczu proboszcz i dwóch wikarych.

Przykłady te, do których dołączyłoby można inne, niemniej jaskrawe, dowodzą, że duchowieństwo w takich miejscowościach i wśród przytoczonych okoliczności podołać swemu zadaniu nie może przedewszystkiem dla tego, że czasu na to nie starczy i że obowiązki duszpasterskie, które naturalnie w pierwszym rzędzie muszą być wykonywane, nie zostawiają katecheci możliwości przygotowania się i skupienia myśli do specjalnych zadań pedagogicznych.

Ztąd potrzeba pomnożenia liczby katechetów, a to takimi osobami, któreby mogły swobodniej niż dotąd oddawać się niemal wyłącznie swym obowiązkom szkolnym, a zatem nie były obarczane równocześnie obowiązkami duszpasterskimi, trzeba nadto, aby osoby te otrzymywały dostateczne za podjęte trudy wynagrodzenie.

Chcąc jednak stanowczo w tym kierunku działać, musiano pierwej przystąpić do zmiany istniejących przepisów. Pierwsze bowiem pytanie, które się nasunęło, było: z jakich źródeł płynąć ma owo wynagrodzenie katechetom przyznać się mające?

Udzielanie nauki religii przy szkołkach wiejskich uważano zawsze za obowiązek wpływający z samego duszpasterstwa, a zatem za obowiązek bezpłatny. W szkołach o więcej niż trzy klasy, ustanowieni byli dawniej katecheci płatni częściowo z funduszków miejscowych szkolnych (niemal identycznych z funduszami parafialnymi, gdyż ówczesne szkoły ludowe były szkołami parafialnymi), częściowo z funduszu religijnego. Ustawa zasadnicza zaś z 21. Grudnia 1867 (Dz. u. p. 142) powiada (§. 17.), że „o naukę religii w szkołach mają się postarać dotyczący kościołów lub stowarzyszenia religijne“. Tak samo czytamy w §. 2. ust. z d. 25. Maja 1868 (Dz. u. p. 48.), że „staranie się o naukę religii, kierownictwo i bezpośredni nad nią nadzór w szkołach ludowych i średnich pozostawia się dotyczącemu kościołowi lub stowarzyszeniu religijnemu“. Tak samo w §. 10. tej samej ustawy, który nakładając koszta utrzymania nauczycieli w ogóle na wszystkich członków okręgu szkolnego, stanowi wyjątek dla kosztów nauki religii, które powinny być ponoszone wyłącznie przez wyznawców dotyczącego wyznania. Tak samo nareszcie w ust. z d. 20. Czerwca 1872 (Dz. u. p. 86.), której §. 3. co do kosztów nauki religii odwołuje się do właśnie przytoczonego §. 10. ust. z 25. Maja 1868.

Dodać jeszcze wypada, że odnośnie do pojedynczego wypadku trybunał administracyjny sformował zdanie, że do pokrywania kosztów za udzielanie nauki religii należy pociągać te same czynniki, które konkurują do pokrywania kosztów nauki w ogóle, z tem jednak zastrzeżeniem, iż w obrębie tej konkurencji płaca za udzielanie nauki religii powinna być ściągana tylko od wyznawców dotyczącego wyznania.

Władze szkolne jednak ściśle przeprowadzenie tej zasady w praktyce nie uważały za możliwe, a to głównie dla tego, że nie we wszystkich krajach, w skład monarchii austriackiej wchodzących, istnieją należycie zorganizowane gminy wyznaniowe.

Chcąc wyjść z tego szeregu trudności i sprzeczności i zapewnić katechetom słuszne i stałe wynagrodzenie, a przez to przyczynić się do zapewnienia wyższym klasom szkoły ludowej stałej i skutecznej nauki religii, przystąpiono do zmiany niektórych postanowień ustawy z dnia 20. Czerwca 1872, a to w tym kierunku, aby odtąd wszelkie pobory i remuneracje przyznane lub przyznać się mające za udzielanie nauki religii w wyższych klasach szkoły ludowej, pokrywane były z funduszków szkolnych. Wprawdzie takie postanowienie sprzeczne jest z wspomnianą ustawą zasadniczą, pomimo to jednak zmiana ta, ze względów praktycznych, nie tylko została przez c. k. rząd w Radzie państwa wniesioną, ale i przez Radę państwa przyjętą, przez kilka Sejmów nareszcie szczegółowo unormowaną.

Nowa ta ustawa państwowa z dnia 17. Czerwca 1888 (Dz. u. p. Nr. 99), zmieniając §§. 3 i 5 ust. z dn. 20. Czerwca 1872, postanawia, że koszta urosłe z powodu udzielania nauki religii w wyższych klasach szkoły ludowej należą do budżetu („zum Aufwande“) dotyczących szkół, a dalej, że unormowanie dotyczących poborów i remuneracyj, bliższe oznaczenie warunków przyznawania tych płac, i uregulowanie wynagrodzenia za podwoły zastrzeżone zostają ustawodawstwu krajowemu.

Po uchwaleniu tej ustawy w Radzie państwa przedłożył c. k. rząd Sejmom, a także Sejmowi naszemu projekt do ustawy, który uchwałą z dnia 27. Września 1888 przydzielony został komisji szkolnej.

Projekt ten opiera się naturalnie na ustawie państwowej z dnia 17. Czerwca 1888, a na tym samym gruncie musiała i komisja szkolna stanąć.

Jakoż po wyczerpujących rozprawach przyjęła komisja główne myśli w rządowym przedłożeniu zawarte, czyniąc w niem tylko takie zmiany, które zdaniem jej myśli te wyraźniej uwydatniają i treściwiej wyrażają.

Jedyna ważniejsza różnica między projektem komisji a projektem rządu jest następująca: projekt rządowy ustanawia trzy kategorie nauczycieli religii: 1. osobnych nauczycieli ze stałą płacą, 2. takich samych z remuneracją, 3. duszpasterzy lub świeckich nauczycieli religii z remuneracją. Komisja sądziła, że druga kategoria nie ma racji bytu, gdyż albo znajdzie się osobny nauczyciel religii, katecheta ad hoc ustanowiony, a wtedy niech będzie nauczycielem etatowym ze stałymi poborami i połączonymi z tem korzyściami i obowiązkami, albo nauka religii udzielaną będzie, jak to najczęściej bywa obecnie, przez miejscowego duszpasterza, a wtenczas jakona uczycielowi nie etatowemu należeć mu się będzie remuneracja, pod warunkami, o których później będzie mowa. Podział ten na dwie kategorie odpowiada zresztą ściśle postanowieniom nowej ustawy państwowej, gdzie powiedziane jest, że ma być albo przyznana remuneracja, albo ustanowiony osobny nauczyciel.

Inne zmiany wprowadzone do projektu rządowego są następujące:

1. chcąc mieć osobnych nauczycieli religii, nie tylko specjalnie ukwalifikowanych, ale mających i czas i możność przygotowywania się do tej nauki i udzielania jej regularnie, dodała komisja postanowienie, że nauczycielami takimi mają być osoby, które posady duszpasterskiej nie zajmują (§. 3);

2. normując obowiązki osobnego nauczyciela religii uważała komisja za wskazane oznaczyć nie tylko liczbę godzin, ale i liczbę uczniów potrzebną do ustanowienia takiego nauczyciela, oraz dodała, że mówiąc o „innych szkołach“, w których nauczyciel ma także udzielać nauki religii, oprócz tej, dla której jest mianowany, rozumie się inne szkoły „tej samej miejscowości“ — a nareszcie, że będzie mianowany „dla szkoły ludowej najwyższej kategorii w miejscu istniejącej“ (§. 1);

3. komisja wnosi, aby nie tylko przepisy odnoszące się do poborów i t. p., ale i wszelkie inne przepisy służbowe, tyczące się nauczycieli świeckich, stosowały się także do osobnego nauczyciela religii, „nie uwłaczając przytem prawom władzy wyznaniowej“ (§. 4);

4. przy oznaczeniu remuneracyi dla duszpasterzy, udzielających nauki religii w klasach wyższych, sądzi komisja, że należy ustawą oznaczyć cyfrę tego wynagrodzenia, ale wypłacanie tego wynagrodzenia uczynić zależnem a) od stwierdzenia rzeczywistego wypełniania obowiązku, b) od wypełniania go z dobrym postępem, c) od wykonywania obowiązku bezpłatnego udzielania nauki religii w klasach niższych (§. 6);

5. w sprawie wynagrodzenia kosztów podróży za udzielanie nauki po za miejscem zamieszkania katechety, chciała komisja ułatwić duchowieństwu wykonywanie trudnych nieraz obowiązków, zapewniając regularne dostarczanie podwód, a wyjątkowo w razie niedostarczania podwód odpowiednie wynagrodzenie, ustanawiając przytem, aby ciężary te ponosiły strony kon-

kurujące do potrzeb rzeczowych w myśl art. 24. ustawy z dnia 2. Lutego 1885 (Dz. u. P. Nr. 29.) (§ 8);

6. o wynagrodzeniu, które może być przyznane nauczycielowi świeckiemu za udzielanie nauki religii w zastępstwie katechety nie uważała komisya za potrzebne w niniejszej ustawie cokolwiek postanowić, gdyż o tem stanowią inne przepisy, na które też komisya odwołuje się w dodanym §. 11.

Zwracając jeszcze uwagę, że trzy pierwsze paragrafy przedłożenia rządowego, które wszystkie normują obowiązki osobnego nauczyciela religii, a mianowicie wszystkie zawierają postanowienia o godzinach nauki, zostały dla jasności i zwięzłości w jeden paragraf (§. 1) ściągnięte i że także w innych paragrafach gdzieniegdzie zmieniono wyraz dla lepszego uwydatnienia myśli, komisya wnosi:

Wysoki Sejm raczy uchwalić załączony pod $\%.$ projekt ustawy.

Petycye do L. 297, 471, 538, 555, 571, 572, 573, 627, 628, 629 zechce Wysoki Sejm uważać za załatwione tem sprawozdaniem.

Czartoryski, w. r.
przewodniczący i sprawozdawca.

U s t a w a

z dnia . . . . . dla Królestwa Galicyi i Lodomeryi wraz z Wielkiem Księstwem Krakowskiem, którą na mocy ustawy z dnia 17. Czerwca 1888. Nr. 99 Dz. u. p. wydaje się postanowienia o wynagrodzeniu za udzielenia nauki religii w publicznych szkołach ludowych.

Zgodnie z uchwałą Sejmu krajowego Mojego Królestwa Galicyi i Lodomeryi wraz z Wielkiem Księstwem Krakowskiem, rozporządzam co następuje:

§. 1.

W publicznych szkołach ludowych o czterech lub więcej klasach ustanowieni będą osobni nauczyciele religii ze stałą płacą, jeżeli nauka religii, której w ogóle mają udzielać, wynosi przynajmniej ośmnaście godzin tygodniowo i liczba uczniów ich wyznania i obrządku przynosi ośmdziesiąt.

Taki nauczyciel obowiązany jest aż do dwudziestu czterech godzin nauki bez dodatkowego wynagrodzenia, do trzydziestu zaś za dodatkowym wynagrodzeniem od każdej godziny po nad liczbę dwadzieścia cztery.

Exortę liczy się za dwie godziny.

Nauczyciel religii mianowany będzie dla jednej szkoły, a to dla szkoły ludowej najwyższej kategorii w miejscu istniejącej; można jednak nałożyć na niego obowiązek udzielania nauki religii także w innych szkołach tej samej miejscowości, aż do oznaczonej w ustępie pierwszym i drugim liczby godzin.

§. 2.

Gdzie warunki powyższe zachodzą, tam posadę osobnego nauczyciela religii ustanowi władza szkolna krajowa, po zasięgnięciu zdania władzy szkolnej okręgowej i władzy zwierzchniczej wyznaniowej, a względem nauczycieli religii izraelskiej, dotyczącej gminy wyznaniowej, oznaczając przytem, w których szkołach i z jaką ilością godzin nauczyciel taki udzielać ma nauki religii.

§. 3.

Osobnymi nauczycielami religii w myśl §. 1. mogą być tylko takie osoby, które wyznaniowa ich władza zwierzchnicza uzna za uzdolnione do tego, i które posady duszpasterskiej nie zajmują. W szczególności zaś mogą być ustanowieni:

a) dla nauki religii katolickiej tylko należycie ordynowani świeccy lub zakonni księża;

b) dla nauki religii ewangelickiej albo duchowni ustanowieni podług obowiązujących dla tego wyznania przepisów, albo osoby zaopatrzone w świadectwo kwalifikacyi na nauczycieli szkół ludowych, a posiadające kwalifikacyę przepisaną do udzielania nauki religii.

c) dla nauki religii izraelickiej tylko te osoby, które ukończyły szkołę rabinów i złożyły egzamin na rabina z dobrym postępem, lub też które mają kwalifikacyę na nauczycieli szkół ludowych, a posiadają kwalifikacyę przepisaną do udzielania nauki religii.

§. 4.

Do nauczyciela religii stale ustanowionego stosują się, tak co do poborów, jak co do innych służbowych stosunków, wszystkie przepisy, odnoszące się do nauczycieli tej szkoły, dla której nauczyciel religii jest mianowany, nie uwłaczając prawom służącym zwierzchniczej władzy wyznaniowej.

§. 5.

W publicznych szkołach ludowych o czterech lub więcej klasach, w których nie zachodzą warunki utworzenia posady osobnego nauczyciela religii, nauka religii powierzana będzie przez władzę szkolną okręgową na wniosek władzy wyznaniowej osobom, odpowiadającym wymogom §. 3. z tą tylko różnicą, iż obok tej nauki mogą wykonywać obowiązki duszpasterskie.

§. 6.

Za każdą godzinę w tygodniu nauki udzielanej w wyższych klasach, począwszy od czwartej, należy się tym nauczycielom wynagrodzenie 20 zł. rocznie, jeżeli władza szkolna stwierdzi, iż nauki udzielali rzeczywiście, władza zaś wyznaniowa poświadczy, że udzielali jej z dobrym postępem. Jednakże wynagrodzenie to należy się tylko tym nauczycielom, którzy z tytułu obowiązku duszpasterskiego w niższych trzech klasach nauki religii udzielali bezpłatnie.

Wypłata remuneracyi nastąpi z końcem każdego półrocza szkolnego.

§. 7.

Stale pobory i remuneracye, przyznane według powyższych przepisów, mają być pokrywane z funduszków, z których pokrywają się pobory służbowe nauczycieli świeckich, jeżeli nie istnieją osobne fundusze, fundacye lub zobowiązania osób prywatnych albo korporacyj.

§. 8.

Wynagrodzenie kosztów podróży, które ma być przyznane z powodu udzielania nauki religii po za miejscem zamieszkania nauczyciela religii, ma być pokrywane przez strony wymienione w art. 24. ust. z 2. Lutego 1885., dz. u. ~~kw~~ 29. w stosunku tamże wskazanym, jeżeli strony te nie dostarczają stosownych podwódt. O potrzebie i wysokości tych świadczeń orzeka Rada szkolna okręgowa.

§. 9.

Z wejściem w życie tej ustawy gasną zobowiązania publicznych czynników do pokrywania stałych poborów, remuneracyj i wynagrodzeń niniejszą ustawą objętych, o ile te zobowiązania oparte są na dotychczasowych przepisach

§. 10.

Osobni nauczyciele religii, zamianowani przed wejściem w życie tej ustawy, nie mogą wskutek tej ustawy doznać obniżenia swych dotychczasowych poborów, ani nabytego prawa do emerytury; miara zaś obowiązku tych nauczycieli do udzielania nauki religii może być zmienioną w myśl §. 1.

§. 11.

O powierzaniu nauki religii nauczycielom świeckim i o wynagrodzeniu ich za nią stanowią osobne przepisy.

§. 12.

Ustawa niniejsza wchodzi w życie z początkiem roku słonecznego następującego po jej ogłoszeniu.

Wykónanie jej poruczam Mojemu Ministrowi wyznań i oświaty.

Wyciąg

z ustawy państwowej z dnia 17. Czerwca 1888. r. dotyczącej zmiany ustawy z 20. Czerwca 1872 (Dz. pr. p. Nr. 86.) o udzielaniu nauki religii w publicznych szkołach ludowych i szkołach średnich, tudzież seminariach nauczycielskich i ponoszeniu odnośnych kosztów.

§. 3.

Za udzielanie nauki religii w wyższych klasach szkoły ludowej pospolitej, liczącej więcej niż trzy klasy lub w szkole wydziałowej, ma być albo wyznaczoną remuneracya, albo osobny nauczyciel religii ustanowiony.

Jeżeli nauki religii udziela w myśl §. 5. ustawy z 14. Maja 1869. Dz. p. p. Nr. 62. świecki nauczyciel, należy mu wyznaczyć za to odpowiednią remuneracyę.

Jeżeli zaś nauczyciel religii udzielać ma nauki poza miejscem swego zamieszkania, należy mu dostarczyć wedle potrzeby w uwzględnieniu odległości i stosunków miejscowych stosownej podwozy lub wyznaczyć odpowiednie milowe.

§. 5.

Koszta, narosłe za udzielanie nauki religii w myśl §§. 3. i 4. należą do wydatków dotyczących szkół, jeżeli nie ma na ich pokrycie osobnych funduszów, fundacyj lub zobowiązań poszczególnych osób albo korporacyj.

Uregulowanie stałych płac i remuneracyj, należących się nauczycielom religii w ludowych szkołach pospolitych i wydziałowych, tudzież bliższe unormowanie warunków, pod jakimi takowe mogą być udzielane, wreszcie ustanowienie milowego pozostawia się ustawodawstwu krajowemu, podobnie jak to ma miejsce z uregulowaniem poborów służbowych dla innych nauczycieli (§§. 55, 57 ustawy z 14. Maja 1869 Dz. pp. Nr. 62).